

A „Tudás és társadalom kommunikációja – a tudományos kutatás és technológiai fejlesztés társadalmi jelenléte” kutatási és kommunikációs programról

Programunk két sikeres akadémiai kezdeményezés, a Mindentudás Egyeteme előadássorozat, valamint a World Science Forum – Budapest nemzetközi konferencia-sorozat elméleti tapasztalatainak feldolgozása alapján fejleszti tovább a tudomány-kommunikáció elméleti és gyakorlati fejleményeit. Célja, hogy megerősítse a kutatás-fejlesztés társadalmi pozícióját, alternatívát kínáljon a kutatószervezetek és a tudásközpontok tudatos nyilvánosság-stratégiája számára. A munka négy tematikus blokkban folyik, ezek a következők: Tudomány a médiában, Tudás és társadalom: felelősség, etika, befektetés a jövőbe (WSF Budapest 2005–2007), Public Engagement of Science and Technologie, Tudománykommunikációs készség-fejlesztés.

Mindehhez a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal Jedlik Ányos programja biztosít támogatást. Együttműködő partnerünk az MTA Kommunikációs Titkársága, a Mindentudás Egyeteme Kht, valamint az MTA Filozófiai Kutatóintézetének Kommunikációfilozófiai és Hálózatkutató Kutatócsoportja.

A kutatások elméleti háttere és gyakorlati jelentősége

Az utóbbi évtized fejleménye volt a fejlett világ kutatás-fejlesztési intézményrendszerében, annak finanszírozásában, tudománypolitikájában és egyes kutatási programjaiban is, hogy meghatározóvá vált a tudományos-technológiai tevékenység és a társadalom kapcsolatát szisztematikusan feldolgozó elméleti munka. Élénk szakmai diskurzus alakult ki, amelyhez az eredményeket hasznosító (tudomány)politikai kezdeményezéssorozat is társult. Ennek eredményeképpen a Public Understanding of Science, majd a Public Engagement of Science and Technologie a kutatószervezetek és a tudásközpontok számára is kiemelten fontossá vált. Megválaszolatlan vagy erősen vitatott kérdések merültek fel a tudomány mindennapi működését illetően, s épültek be a meta-tudományi reflexióba.

Tudomány a médiában

Laikusok percepciója és tudósok attitűdje a Mindentudás Egyeteme előadások példáján

A kutatási program első lépésként a Mindentudás Egyeteme előadások elemzésén keresztül a kutatás-fejlesztés eredményeinek társadalmi környezetét tárja fel. Rekonstruálja a médiában közvetített tudás jellegzetességeit a tudás média-pozícióinak erősítése érdekében. Eközben kiemelten vizsgálja

- a média által közvetített tudás naprakészességét, prezentációs jellegét, használhatóságát, elméleti mélységét,
- a dilemmák megjelenítésének módját,
- az egyes tudományterületek statikusságát,
- az interdiszciplinaritás érvényesülését,
- a megjelenített tudománykép jellegzetességeit.

Összevetjük a legfrissebb nemzetközi tudományszociológiai és technológia-politikai szakanyagokat a Tudomány és közvélemény empirikus kutatás és a Mindentudás Egyeteme előadások kvantitatív és kvalitatív elemzéseivel, valamint a program média-analízisével. A médiaelemzés során felmérések készülnek többek között az egyes tudományterületek népszerűségéről, a népszerűség és a tudományterület médiában való megjelenítésének összefüggéseiről, figyelembe véve a nemzetközi tapasztalatokat.

Az elemzések a magyarországi tudás-brand erősödését célozzák. Ennek során szándékaink szerint:

- javul a társadalom innovációs érzékenysége,
- növekszik a tudáson alapuló gazdasági tevékenység tekintélye,
- a technológiai fejlesztésekről zajló tudós-laikus párbeszéd kezelhetőbbé teszi a közvélemény anti-technicista aggályait,
- a természettudományos és műszaki tudás kulturális jelenségként történő népszerűsítése felkelti a továbbtanulási érdeklődést ezen területek iránt.

A munka részeként a projekt alapkutatói jellegű tudományszociológiai, társadalomkutatási és kommunikációfilozófiai eredményei alapján a közeljövőben kommunikációs szolgáltatások valósulnak meg a magyarországi tudásközpontok számára.

A Mindentudás Egyeteme előadások elemzéseivel hozzá kívánunk járulni a „tudomány és társadalom” tematika érvényesítéséhez a magyarországi tudományos életben, ami által lehetővé válik

- a Mindentudás Egyeteme keretében a tudomány és laikusok párbeszédére alkalmas keretek működtetése,
- az innováció best practice-inek bemutatására alkalmas, médiaképes kezdeményezések indítása,
- science infotainment termékek kifejlesztése a hazai és nemzetközi média számára (DVD, TV, multimédiás fejlesztések).

Tudás és társadalom: felelősség, etika, befektetés a jövőbe

A WSF Budapest témaköreinek nemzetközi szakirodalmi háttere

2006-ban a kutatások szisztematikus kiterjesztése révén megkezdjük a kutatás-fejlesztés társadalmi és etikai következményeiről, szempontjairól szóló nemzetközi diskurzus szisztematikus feltárását a WSF Budapest gondolatkörében.

A projekt szakmai előzménye, a megkezdett kutatási és kommunikációs programok összegzése és elméleti feldolgozása képezte a „WSF Budapest, Tudás, etika és felelősség” kutatási program előmunkáitait.

A „WSF Budapest, Tudás, etika és felelősség” kutatási program tartalmazta

- a kutatói megközelítés – politikusi megközelítés,
- a részvételre képzés (Capacity building) és megvalósítás,
- az üzleti világ felőli megközelítés,
- a környezet jövője,
- a jövő generációi oktatása, vizsgálatát, megvitatását.

Ennek eredményeképpen szakmai tanulmányok készülnek az alábbi témakörökben:

- Miből áll a kutató felelősségvállalása a saját kutatási eredményei kapcsán? Milyen mértékű legyen a verseny a kutatói szférában, milyen fokig legyen minden kutatási eredmény nyilvános? A döntéshozókkal szemben egyenrangú, vagy alárendelt a kutató? Milyen módon irányíthatja, vagy befolyásolhatja az ipar a kutatást?
- Kinek a felelőssége a részvételre képzés? Kik profitálnak belőle? 'Adj nekik halat, vagy tanítsd meg őket halászni?'
- Az ipari kutatás válik a 21. század kutatásának motorjává? Hosszú- és rövidtávú haszon és megtérülés a profitorientált/alkalmazott/ipari kutatás és az alapkutatás esetében.
- Milyen szerep jut a médianak a tudás hozzáférhető tételében és annak alkalmazásában?
- Tudásszakadék csökkentése szegény és gazdag között.
- Agyelszívás: a tudástermelők mobilitása és annak következményei a 21. században. Milyen módon profitálhat a fejlődő világ a 21. század globális tudásából?
- Dilemma, vagy kötelesség: a környezetért vállalt felelősség hogyan oszlik meg a kutatók, politikusok és az ipar között? A kutatási modellek meg tudják-e jósolni a természetes és társadalmi környezetet, és ha igen, mit kezdünk az előrejelzésekkel?
- A mostani kutatók felelőssége a jövő kutató generációival szemben. Etikai maxima vagy fájdalmas luxus a tudás megosztása? A nők helyzete a tudástársadalomban: örökzöld vagy új dimenziók?
- A modern medicina tudományos és a klinikumban alkalmazott eredményei, a biotechnológiának a gyógyászatban megvalósított vívmányai hogyan befolyá-

A „Tudás és társadalom kommunikációja” kutatási és kommunikációs programról

solják az emberről kialakított képet? Hogyan módosul az egészség–betegség modell? S megfordítva, hogyan befolyásolják a társadalmi folyamatok az orvostudományi kutatást, a biotechnológiai fejlesztéseket.

- Egy-egy mintaértékűnek tekinthető területen (asszisztált reprodukciós technikák, szerv-transzplantáció, genomika) a tudomány és a társadalom kölcsönhatásai. A gazdasági érdekek milyen módon hatnak a tudományos ismeretszerzés, a biotechnológiai fejlesztés folyamataira?

A 2007-ben megrendezendő „WSF Budapest, Befektetés a tudásba, befektetés a jövőbe” című konferencia kapcsán előkészítő tanulmányok készülnek a

- gazdaság- és tudományfinanszírozás kapcsolatának elméleti és etikai kérdései
- a tudományelméleti reflexiók és a tudománypolitikai döntéshozatal, az ismeretátadás, mint kulturális és gazdasági tényező

témakörökben. A tanulmányok tartalmazzák a nemzetközi elméleti szakirodalom feldolgozását.

Public Engagement of Science and Technologie

Laikusok és tudomány: nemzetközi tapasztalatok, tudományelméleti és -szociológiai feldolgozások

A „tudomány és társadalom” tematika magyarországi tudományos életben történő érvényesítése céljából a Public Engagement of Science and Technologie nemzetközi fejleményeinek feldolgozásával hasonló jellegű magyarországi programokat indítunk. Ezek a programok szervesen kapcsolódnak a tudománykommunikáció nemzetközi trendjeihez. Céljuk

- a technológiai és alapkutatói tevékenységek társadalmi kommunikációját erősítő szolgáltatások kifejlesztése,
- a laikusok bevonása a tudományos élet közvetlen társadalmi megvitatásába.

A célzott, egy-egy konkrét témakört menedzselő projektek keretében

- fórumokat szervezünk különféle témakörökben (humángenetika, energiagazdálkodás, vallás és tudomány kapcsolata stb.) szakemberek és laikusok közös részvételével.
- Megjelenítjük az egyes gazdasági csoportoknak a tudományos élettől kapcsolatos állásfoglalásait.
- Bevonjuk a diskurzusba az ezeket kiegészítő politikai állásfoglalások képviselőit.
- A tudománypolitikai stratégiákhoz kommunikációs és társadalmi kapcsolatokra vonatkozó koncepciókat alakítunk ki.

A létrejövő társadalmi diskurzusnak széles körű publicitást biztosítunk, minden egyes témához külön-külön is internetes fórumot kapcsolva. A beszélgetések tapasztalatait a sajtóban és kötetekben egyaránt folyamatosan publikáljuk. A PEST-projekteket televíziós műsorokon keresztül mutatjuk be.

Tudománykommunikációs készségfejlesztés

Tudománykommunikáció a tudomány oktatásában: módszertani és szervezeti előtanulmányok

A „Tudás és társadalom kommunikációja” program újdonságértékét a kommunikációs és mediális szempontok alkalmazása és reflektálása adja a hagyományos tudomány-szociológiai- és tudományfilozófiai, valamint kutatás-szervezeti vizsgálatokra.

A kutatások eredményeit ezért felhasználjuk

- a magyar kutatás-fejlesztési szféra társadalmi érzékenységének és kapcsolatainak erősítéséhez,
- a tudomány oktatásában a tudománykommunikáció szerepének növeléséhez.

Ennek kapcsán új képzési programokat támogató oktatási segédanyagokat és tudomány-kommunikációs interaktív szolgáltatásokat fejlesztünk ki. Módszertani előtanulmányok készülnek a tudománykommunikációt is integráló oktatás kialakítására vonatkozóan. Ezeket a szervezeti adottságokat feltáró szociológiai kutatások egészítik ki.

A Tudástársadalom Alapítvány oktatási segédanyagok összeállítását kezdeményezi posztgraduális és graduális tudománykommunikációs képzés számára.

A program ezen keresztül hozzájárul

- a kutatási és technológia-fejlesztési közösségi ráfordítások társadalmi támogatottságának javításához,
- a fiatal kutatók alkalmazásával a témakör tudományos műhelyének megszilárdításához,
- a témakör oktatásba való beemelésével a magyar tudomány társadalmi presztízsének hosszú távú növekedéséhez,
- a magyar tudomány ösztársadalmi professzionális megvitatásának kialakításához.

A „Tudás és társadalom kommunikációja” program ezáltal a döntési mechanizmusokba beépülve a magyar tudomány pozíciójának megerősödést eredményezi.